

DIFFERENTH Series

BOOK II

DIFFERENTOLOGY – The Ontology of Difference (v1.0 LT)

DIFERENTOLOGIJA – Skirtumo Ontologija (Versija: 1.0)

Project: DIFFERENTH Series

Author: Giedrius Grebliunas

ORCID: 0009-0002-2135-6420

Year: 2026

Version: v1.0

Language: Lithuanian

License: CC BY-NC-ND 4.0 International

HASHCODE (SHA-256 Hex):

Autoriaus komentaras: kadangi **Book I – DIFFERENTICS: Science of Difference** atlieka įvadinę ir mokslo populiarinimo funkciją, **Book II – DIFFERENTOLOGY: The Ontology of Difference** yra pagrindinis ontologinis veikalas, kuriame sistemiškai išplėtojama visa **DIFFERENTH** ontologija. **Book II** yra pirmasis akademinis veikalas, kuriame pilnai ir nuosekliai išdėstoma **DIFFERENTOLOGY** kaip savarankiška ontologinė sistema. Jei **Book I** atsako į klausimą „Kas yra skirtumas?“, tai **Book II** atsako į gerokai fundamentalesnį klausimą: „Kaip iš pirminio Skirtumo gali būti nuosekliai paaiškinta Būtis, struktūra, pokytis ir tikrovė?“ Tokia seka natūraliai paruošia pagrindą **Book III – DIFFERENTOSOPHY**, kuriame nagrinėjami jau ne pačios būties, o pažinimo, logikos, sąmonės ir prasmės klausimai, remiantis **DIFFERENTOLOGY** ontologiniu pagrindu.

RODYKLĖ

Aprašymas

Pratarmė

Autoriaus žodis

I DALIS

Ontologinis klausimas

1 skyrius. Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?

- 1.1 Didysis ontologinis klausimas
 - 1.2 Būties problema
 - 1.3 Ontologijos istorija
 - 1.4 Kodėl reikia naujos ontologijos?
 - 1.5 DIFFERENTOLOGY tikslas
-

II DALIS

Pirminis skirtumas

2 skyrius. HORIZONTH

- 2.1 Ontologinė riba
- 2.2 NODIFFERENTH
- 2.3 Pirmasis skirtumas
- 2.4 SELFNEGATH

2.5 DIFFERENIA

3 skyrius. DIFFERENTH gimimas

3.1 Difference Formation Theory

3.2 ADP–TRIFORMER

3.3 Stabilizacija

3.4 DIFFERENTH

3.5 Identiteto atsiradimas

III DALIS

Ontologinė architektūra

4 skyrius. Santykiai

4.1 RELATH

4.2 CONNECTH

4.3 INTERACTH

4.4 CERELATH

4.5 RECURSITH

5 skyrius. Struktūros

5.1 Struktūra

5.2 Sistema

5.3 Hierarchija

5.4 Kompleksiškumas

5.5 Emergentiškumas

6 skyrius. Pokytis

6.1 DIFFERENIA

6.2 Pokytis

6.3 Transformacija

6.4 Stabilizacija

6.5 Evoliucija

IV DALIS

Ontologija ir mokslas

7 skyrius. Fizika

7.1 Kvantinė mechanika

7.2 Kvantinių laukų teorija

7.3 Reliatyvumas

7.4 Informacija

7.5 Matematika

8 skyrius. Gyvybė ir sąmonė

8.1 Gyvybė

8.2 Evoliucija

8.3 Sąmonė

8.4 Pažinimas

8.5 Laisva valia

V DALIS

Ontologinės pasekmės

9 skyrius. Naujoji paradigma

- 9.1 It from Δ
- 9.2 Difference before Information
- 9.3 Difference before Matter
- 9.4 Difference before Consciousness
- 9.5 Difference as the First Principle

10 skyrius. Ateities kryptys

- 10.1 DIFFERENTH projektas
- 10.2 DIFFERENTICS
- 10.3 DIFFERENTOSOPHY
- 10.4 DIFFERENTISM
- 10.5 Atviros problemos

Priedai

- A priedas. Ontologinių terminų žodynas**
- B priedas. Ontologinių sąvokų schema**
- C priedas. HORIZONTH modelis**
- D priedas. ADP–TRIFORMER santrauka**
- E priedas. Literatūra**
- F priedas. Apie DIFFERENTH projektą**

APRAŠYMAS

DIFFERENTOLOGY: Skirtumo ontologija yra antroji **DIFFERENTH** projektų serijos knyga, nuosekliai plėtojanti ontologinę hipotezę, kad **Skirtumas (Difference)** gali būti laikomas fundamentaliu Būties principu.

Skirtingai nuo tradicinių ontologinių sistemų, kurios pirminiu tikrovės pagrindu laiko substanciją, materiją, energiją, informaciją ar sąmonę, šiame veikale keliama teorinė prielaida, kad pati egzistavimo galimybė pirmiausia reikalauja **Skirtumo**. Tokiu požiūriu identitetas, santykiai, struktūros, pokytis, informacija, materija ir sąmonė nagrinėjami kaip vėlesni ontologinės organizacijos lygmenys.

Knygoje pristatoma nuosekli **DIFFERENTOLOGY** architektūra – nuo **HORIZONTH** ontologinės ribos, **NODIFFERENTH**, **SELFNEGATH** ir **DIFFERENIA** sampratų iki **DIFFERENTH** stabilizacijos, santykių, struktūrų, sistemų, kompleksiško, evoliucijos bei jų galimų sąsajų su šiuolaikiniu mokslu.

Veikale taip pat aptariamos ontologinės kvantinės mechanikos, kvantinių laukų teorijos, reliatyvumo, informacijos teorijos, matematikos, gyvybės ir sąmonės interpretacijos. Šios interpretacijos pateikiamos kaip filosofinės ir ontologinės hipotezės, nesiekiant pakeisti ar paneigti empirinių gamtos mokslų teorijų.

Viena pagrindinių knygos idėjų išreiškiama ontologiniu postulatu:

It from Δ

Šis postulatats reiškia, kad visa, kas gali būti identifikuota, išmatuota, susieta ar pažinta, pirmiausia reikalauja **Skirtumo**.

DIFFERENTOLOGY nėra pristatoma kaip baigtinė ar galutinė ontologinė sistema. Ji pateikiama kaip atvira teorinių tyrimų programa, kviečianti filosofus, mokslininkus ir visus besidominčius fundamentaliais tikrovės klausimais kritiškai nagrinėti galimybę, jog **Skirtumas** gali būti vienas iš pamatinių Būties principų.

Ši knyga skirta filosofijos, ontologijos, mokslo filosofijos, informacijos teorijos, matematikos, fizikos, dirbtinio intelekto ir tarpdisciplininių tyrimų skaitytojams, ieškantiems naujų konceptualių požiūrių į tikrovės prigimtį.

KEYWORDS (English)

Difference, Differentology, Differentics, Differenth, Ontology, Philosophy of Difference, Metaphysics, Fundamental Ontology, First Principle, Primordial Difference, HORIZONTH, NODIFFERENTH, DIFFERENIA, DIFFERENTH, SELFNEGATH, Difference Formation

Theory, ADP-TRIFORMER, Identity, Relation, Structure, Complexity, Emergence, Evolution, Information Theory, Quantum Mechanics, Quantum Field Theory, Relativity, Mathematics, Consciousness, Philosophy of Science, Systems Theory, Complexity Science, Interdisciplinary Research, It from Delta, It from Δ

PRATARMĖ

Klausimas „**Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?**“ daugiau kaip du tūkstančius metų išlieka vienu svarbiausių filosofijos ir ontologijos klausimų. Nors įvairios filosofinės tradicijos bei šiuolaikinis mokslas pateikė daugybę atsakymų, iki šiol nėra visuotinai priimto aiškinimo, kuris nuosekliai sujungtų būties, pokyčio, informacijos, struktūros ir sąmonės kilmę į vieną konceptualų pagrindą.

Ši knyga yra bandymas pasiūlyti tokią sistemą.

DIFFERENTOLOGY – tai ontologinė sistema, kurios pagrindinė prielaida yra ta, kad **Skirtumas** nėra vien objektų savybė ar jų palyginimo rezultatas. Priešingai, šiame veikale keliami hipotezė, jog **Skirtumas yra pirminis ontologinis principas**, iš kurio gali būti aiškinamas būties atsiradimas, struktūrų formavimasis, pokytis, informacija ir vis sudėtingesni tikrovės lygmenys.

Šiame veikale plėtojama ontologija remiasi ankstesniame leidinyje **Book I – DIFFERENTICS: Science of Difference** pristatytais pagrindiniais skirtumo principais, tačiau žengia žymiai toliau. Jei pirmoji knyga nagrinėjo skirtumą kaip universalią mokslo kategoriją, tai antroji siekia atsakyti į klausimą, **kodėl pats skirtumas apskritai egzistuoja ir kokią vietą jis užima būties pagrinde**.

Ši knyga nėra skirta pakeisti esamų filosofinių ar mokslinių teorijų. Ji kviečia pradėti dialogą apie galimybę pažvelgti į ontologiją kitu kampu – laikant skirtumą ne išvestine sąvoka, bet pirminiu aiškinamuoju principu.

Kaip ir kiekviena nauja ontologinė sistema, **DIFFERENTOLOGY** pateikiama kaip nuosekli teorinė hipotezė. Jos vertė priklausys ne nuo deklaracijų, o nuo gebėjimo paaiškinti daugiau reiškinių paprasčiau, nuosekliau ir sistemiškiau nei alternatyvūs modeliai.

Jeigu ši knyga paskatins skaitytoją dar kartą iš naujo permąstyti klausimus apie būtį, pokytį ir tikrovės prigimtį, vadinasi, ji jau bus pasiekusi vieną svarbiausių savo tikslų.

Autoriaus žodis

DIFFERENTOLOGY yra natūrali **DIFFERENTH** projekto tąsa.

Jeigu **DIFFERENTICS** siekė parodyti, kad skirtumas yra universalus reiškiny, pasireiškiantis fizikoje, matematikoje, informacijos teorijoje, biologijoje, sąmonėje ir daugelyje kitų sričių, tai **DIFFERENTOLOGY** žengia dar vieną žingsnį – ji klausia, ar pats **Skirtumas** gali būti laikomas pirminiu ontologiniu principu.

Ši knyga nėra galutinių atsakymų rinkinys. Ji yra kvietimas tyrinėti vieną iš pačių fundamentaliausių klausimų:

Kas yra Būtis, jeigu jos pagrindas yra Skirtumas?

Čia pateikiamos idėjos nėra skirtos paneigti klasikinę ontologiją ar šiuolaikinį mokslą. Priešingai, jos siekia su jais dialogo. Daugelis šiame veikalė aptariamų sąvokų remiasi jau žinomomis filosofijos, matematikos ir gamtos mokslų įžvalgomis, tačiau jos interpretuojamos per vienijantį skirtumo principą.

Šioje knygoje pristatomi terminai, tokie kaip **NODIFFERENTH**, **HORIZONTH**, **DIFFERENIA**, **DIFFERENTH**, **RELATH**, **CONNECTH**, **INTERACTH**, **CERELATH** ir kitos projekto sąvokos, nėra atsitiktiniai neologizmai. Jie sudaro nuoseklios ontologinės sistemos kalbą, skirtą tiksliau apibūdinti reiškinius, kuriems tradicinėje terminijoje dažnai pritrūksta aiškiai atskirtų sąvokų.

Mano tikslas nėra įrodyti, kad ši sistema jau šiandien yra galutinė ar užbaigta. Priešingai – laikau ją ilgalaikę tyrimų programą, kuri ateityje gali būti plečiama, tikslinama, formalizuojama ir kritiškai vertinama akademinėje bendruomenėje.

Jeigu **DIFFERENTICS** galima laikyti skirtumo mokslu, tuomet **DIFFERENTOLOGY** siekia tapti skirtumo ontologija – teorine sistema, nagrinėjančia pačius giliausius būties pagrindus.

Tikiuosi, kad ši knyga taps ne pabaiga, o naujos diskusijos pradžia.

Asmeninis patyrimas

Šio veikalo ištakose slypi ne tik ilgametės studijos, apmąstymai ir tarpdisciplininiai tyrinėjimai, bet ir vienas labai asmenišką dvasinį išgyvenimą, tapęs gilaus vidinio įkvėpimo šaltiniu visam **DIFFERENTH** projektui.

Vienos gilios meditacijos metu išgyvenau patirtį, kurią priimu kaip asmeninį dvasinį įkvėpimą. Joje aiškiai nuskambėjo žodžiai:

„Tai, ką sukursi ir parašysi, bus JIS įkūnijimas ten, kur dabar esi.“

Šių žodžių nelaikau moksliniu argumentu, empiriniu įrodymu ar filosofiniu teiginiu. Tai yra mano asmeninis patyrimas, tapęs vidiniu orientyru ir nuolatinio atsakomybės priminimu.

Nuo tos akimirkos šį projektą suvokių ne vien kaip intelektualinį darbą. Jį suvokių kaip nuolatinę pastangą kuo sąžiningiau, nuolankiau ir atsakingiau ieškoti tiesos.

Todėl, kalbėdamas apie JI, neturiu omenyje teorinės sąvokos ar filosofinės abstrakcijos. Man JIS yra idėjinis įkvėpėjas, naujų gilių suvokimų šaltinis, kurio įkvėpimas, mano supratimu, įsikūnija šiame nuostabiame pasaulyje per žmogaus kūrybą, pažinimą ir atsakingą siekį suprasti tikrovę. Šis veikalas yra viena iš tokių pastangų – kuklus bandymas suteikti formą tiems suvokimams, kurie, mano įsitikinimu, pirmiausia gimsta iš įkvėpimo, o tik vėliau tampa žodžiais, sąvokomis ir teorijomis.

Nepaisant šio asmeninio įkvėpimo, visas DIFFERENTOLOGY turinys pateikiamas kaip teorinė ontologinė sistema, atvira kritinei analizei, akademiniai diskusijai ir tolesniam vystymui. Skaitytojas kviečiamas vertinti šį veikalą ne pagal mano asmeninę patirtį, bet pagal jo vidinį nuoseklumą, argumentų pagrįstumą ir gebėjimą padėti naujai pažvelgti į vieną fundamentaliausių klausimų:

Kas yra Būtis, jeigu jos pirminis principas yra Skirtumas?

Giedrius Grebliūnas

DIFFERENTH projekto autorius

Autoriaus komentaras: kadangi **Book II** yra ontologinis veikalas, jo stilius ir įvadinė dalis natūraliai įvesda skaitytoją į pagrindinį ontologijos klausimą.

I DALIS

Ontologinis klausimas

Nuo seniausių civilizacijų iki šiuolaikinio mokslo žmonija nuolat siekė suprasti pačius tikrovės pagrindus. Keitėsi kalbos, kultūros, filosofinės mokyklos ir mokslinės teorijos, tačiau vienas klausimas išliko nepakitęs:

Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?

Šis klausimas nėra vien filosofinė abstrakcija. Jis paliečia pačią ontologijos esmę – tai, kas yra Būtis, kaip ji atsiranda ir kokie principai lemia tikrovės egzistavimą.

Per visą filosofijos istoriją buvo pasiūlyta daugybė atsakymų. Vieni mąstytojai Būties pagrindą laikė substanciją, kiti – idėjas, materiją, energiją, informaciją, matematines struktūras, procesus ar sąmonę. Šiuolaikinis mokslas atskleidė nepaprastai daug apie Visatos raidą, elementariąsias daleles, kvantinius laukus ir kosmologiją, tačiau pats klausimas apie galutinį ontologinį pagrindą išlieka atviras.

DIFFERENTOLOGY siūlo pažvelgti į šį klausimą kitu kampu.

Šiame veikale nagrinėjama hipotezė, kad pirminis tikrovės principas nėra objektas, substancija ar informacija. Vietoje to keliama prielaida, jog pačiame ontologiniame pagrinde glūdi **Skirtumas** – ne kaip daiktų savybė, bet kaip pirminė sąlyga, leidžianti atsirasti identifikacijai, santiykiui, struktūrai, pokyčiui ir pačiai Būčiai.

Toks požiūris nekeičia empirinių mokslų rezultatų ir nesiekia paneigti klasikinių ontologinių tradicijų. Priešingai, jis siekia pasiūlyti vienijantį aiškinamąjį principą, per kurį įvairūs tikrovės lygmenys galėtų būti nagrinėjami kaip nuoseklios ontologinės sistemos dalys.

Toliau šioje knygos dalyje bus nagrinėjami penki tarpusavyje susiję klausimai. Pirmiausia aptarsime patį didįjį ontologinį klausimą ir jo reikšmę filosofijos istorijoje. Vėliau analizuosime Būties problemą, trumpai apžvelgsime svarbiausias ontologijos raidos kryptis, pagrįsime, kodėl gali būti reikalinga nauja ontologinė perspektyva, ir galiausiai apibrėšime **DIFFERENTOLOGY** tikslą bei vietą **DIFFERENTH** projekto architektūroje.

Ši dalis sudaro viso veikalo konceptualų pamatą. Joje formuluojami klausimai, į kuriuos bus nuosekliai ieškoma atsakymų visuose tolesniuose skyriuose.

Autoriaus komentaras: pirmasis skyrius turėtų ne pateikti atsakymus, o parodyti, kodėl pats klausimas yra fundamentalus ir natūraliai atvesti skaitytoją prie **DIFFERENTOLOGY** hipotezės.

1 skyrius. Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?

1.1 Didysis ontologinis klausimas

Visoje žmonijos intelektualinėje istorijoje nedaug klausimų pasižymi tokiu universalumu ir gilumu kaip klausimas:

Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?

Šis klausimas nėra susijęs su konkrečiu objektu, reiškiniu ar Visatos dalies kilme. Jis nukreiptas į pačią egzistavimo galimybę. Kodėl apskritai yra Būtis? Kodėl egzistuoja tikrovė, o ne absoliutus nebuvimas?

Kiekvienas atsakymas į šį klausimą neišvengiamai tampa ontologiniu teiginiu, nes jis apibrėžia, kas laikoma pačiu fundamentaliausiu tikrovės pagrindu.

Būtent todėl šis klausimas laikomas visos ontologijos atskaitos tašku.

1.2 Būties problema

Būtis yra viena seniausių ir sudėtingiausių filosofijos sąvokų. Kasdienėje kalboje žodis „būti“ atrodo savaime suprantamas, tačiau filosofijoje jis tampa gilia problema.

Kas yra Būtis?

Ar ji yra substancija?

Procesas?

Santykis?

Informacija?

Matematinė struktūra?

Sąmonė?

O gal egzistuoja dar fundamentalesnis principas, iš kurio visa tai kyla?

Per visą filosofijos istoriją buvo pateikta daugybė skirtingų atsakymų. Tačiau nė vienas jų netapo visuotinai priimtu ontologiniu pagrindu.

Tai rodo, kad pati Būties problema išlieka atvira.

1.3 Ontologijos istorija

Ontologijos raida atspindi nuolatinės žmonijos pastangas suprasti tikrovės pagrindą.

Antikos filosofijoje buvo ieškoma pirminės substancijos (*archē*), iš kurios kyla visa tikrovė. Vėliau dėmesys persikėlė į idėjų pasaulį, logines struktūras, substancijos sampratą ir egzistavimo prigimtį.

Naujaisiais laikais ontologiniai klausimai vis glaudžiau susipynė su gamtos mokslais. Materija, energija, erdvėlaikis, kvantiniai laukai, informacija ir matematinės struktūros tapo naujais kandidatais į fundamentalius tikrovės pagrindus.

Nepaisant šios didžiulės intelektinės pažangos, išliko tas pats esminis klausimas: kuris principas yra pats pirminis?

Būtent ši neišspręsta problema palieka erdvę naujoms ontologinėms hipotezėms.

1.4 Kodėl reikia naujos ontologijos?

Naujos ontologijos poreikis atsiranda ne todėl, kad ankstesnės ontologinės sistemos būtų bevertės ar klaidingos. Priešingai – kiekviena jų reikšmingai prisidėjo prie mūsų supratimo apie tikrovę.

Tačiau šiuolaikinis mokslas ir filosofija susiduria su reiškiniiais, kuriuos vis sunkiau paaiškinti vien remiantis tradicinėmis kategorijomis. Kvantinė mechanika, informacijos teorija, kompleksinės sistemos, dirbtinis intelektas ir sąmonės tyrimai atskleidžia, kad tikrovė yra glaudžiai susijusi su santykiais, struktūromis, transformacijomis ir informacijos organizacija.

Tai skatina ieškoti bendresnio aiškinamojo principo, galinčio sujungti šiuos skirtingus reiškinius į vieningą konceptualų modelį.

DIFFERENTOLOGY siūlo hipotezę, kad toks vienijantis principas gali būti **Skirtumas**.

1.5 DIFFERENTOLOGY tikslas

Pagrindinis **DIFFERENTOLOGY** tikslas – sukurti nuoseklią ontologinę sistemą, kurioje **Skirtumas** būtų nagrinėjamas kaip pirminis ontologinis principas.

Ši sistema remiasi prielaida, kad identifikacija, santykiai, struktūros, pokyčiai, informacija ir vis sudėtingesnės tikrovės formos tampa galimos tik todėl, kad egzistuoja skirtumas.

Todėl šiame veikale Skirtumas nėra suprantamas vien kaip objektų palyginimo rezultatas. Jis nagrinėjamas kaip fundamentali sąlyga, leidžianti atsirasti pačiai Būčiai.

Toliau ši hipotezė bus plėtojama nuosekliai – nuo ontologinės ribos (**HORIZONTH**) ir **NODIFFERENTH** sampratos iki **DIFFERENTIA** proceso, **DIFFERENTH** stabilizacijos bei visos ontologinės architektūros formavimosi.

Šios knygos tikslas nėra paskelbti galutinę tiesą apie tikrovę. Jos tikslas – pasiūlyti nuoseklią ontologinę sistemą, kuri galėtų tapti nauju teoriniu pagrindu diskusijoms apie Būtį, pokytį ir pačius fundamentaliausius tikrovės principus.

Autoriaus komentaras: ši vieta yra viena svarbiausių visame **DIFFERENTOLOGY** veikale. Būtent čia skaitytojas pereina nuo klasikinės ontologijos prie savitos **DIFFERENTH** ontologinės sistemos.

II DALIS

Pirminis skirtumas

Pirmojoje šios knygos dalyje buvo parodyta, kad klausimas „**Kodėl egzistuoja kažkas, o ne niekas?**“ iki šiol išlieka vienu fundamentaliausių ontologijos klausimų. Tačiau vien šio klausimo suformulavimas dar neatskleidžia mechanizmo, kuriuo galėtų būti paaiškintas Būties atsiradimas.

DIFFERENTOLOGY siūlo kitokią tyrimo kryptį.

Vietoj bandymo ieškoti pirminės substancijos, pirminės dalelės, energijos, informacijos ar kitos jau egzistuojančios tikrovės formos, ši ontologinė sistema pirmiausia klausia:

Kokia yra minimali sąlyga, kad apskritai galėtų atsirasti Būtis?

Šiame veikale keliama hipotezė, kad tokia minimali sąlyga nėra joks objektas. Ji nėra nei materija, nei energija, nei erdvė, nei laikas, nei informacija, nei matematinė struktūra. Dar prieš visas šias sąvokas turi egzistuoti pati galimybė atsirasti skirtumui.

Todėl šioje knygos dalyje pristatoma **Pirminio Skirtumo hipotezė**. Pagal ją pirmasis ontologiškai reikšmingas įvykis nėra objekto atsiradimas, bet būseną, kurioje tampa įmanoma atskirti tai, kas iki tol buvo neatskiriama. Kitaip tariant, ontologinis virsmas prasideda ne nuo daikto, o nuo **Skirtumo**.

Siekiant apibūdinti šį teorinį modelį, **DIFFERENTOLOGY** įveda naują sąvokų sistemą. Pirmiausia nagrinėjama **HORIZONTH** – hipotetinė ontologinė riba, žyminti pažinimo ir teorinio modeliavimo ribą. Toliau analizuojama **NODIFFERENTH** būseną, apibrėžianti visišką skirtumo nebuvimą, iš kurios teoriškai tampa įmanoma svarstyti pirminio skirtumo atsiradimą.

Šio modelio centre yra keturios glaudžiai susijusios sąvokos. **SELFNEGATH** nusako pirminį savineigos aktą, **Pirmasis Skirtumas** žymi pirmąją ontologiškai reikšmingą išskirtį, **DIFFERENIA** apibūdina patį skirtumo formavimosi vyksmą, o **DIFFERENTH** – stabilizuotą šio vyksmo rezultatą, iš kurio gali formuotis vis sudėtingesnės struktūros.

Svarbu pabrėžti, kad šie terminai nėra pateikiami kaip empiriškai patvirtinti fizikiniai objektai ar procesai. Jie sudaro teorinės ontologijos kalbą, skirtą konceptualiai modeliuoti pačius fundamentaliausius tikrovės pagrindus. Ši sistema nėra alternatyva gamtos mokslams; ji siekia pasiūlyti bendresnį aiškinamąjį lygmenį, kuriame galėtų būti nagrinėjamos pačios egzistavimo prielaidos.

Nuo šios vietos prasideda nuoseklus **DIFFERENTOLOGY** ontologinės architektūros formavimas. Toliau bus žingsnis po žingsnio plėtojama hipotezė, kad visa Būties įvairovė gali būti suprantama kaip vis sudėtingesnė **Skirtumo** raiška – nuo hipotetinės ontologinės ribos iki struktūrų, santykių, pokyčių ir galiausiai visos pažįstamos tikrovės.

Autoriaus komentaras: 2 skyrius turėtų būti visos **DIFFERENTOLOGY** ontologijos branduolys. Jame pirmą kartą sistemiskai pristatoma **HORIZONTH** hipotezė ir iš jos nuosekliai išvedama visa vėlesnė ontologinė architektūra.

2 skyrius. HORIZONTH

2.1 Ontologinė riba

Kiekviena teorija turi ribą, už kurios baigiasi jos aiškinamoji galia. Fizikoje tokios ribos atsiranda ten, kur nebegalioja įprasti modeliai, matematikoje – ten, kur formalios sistemos susiduria su savo vidiniais apribojimais, o filosofijoje – ten, kur kalba ir sąvokos nebeatitinka adekvačiai apibūdinti tikrovės.

DIFFERENTOLOGY šią teorinę ribą vadina **HORIZONTH**.

HORIZONTH nėra vieta, objektas ar fizikinė būseną. Tai ontologinė riba, žyminti teorinio modeliavimo horizontą – tašką, už kurio nebegalime kalbėti apie objektus, savybes, erdvę, laiką ar kitus mums pažįstamus tikrovės elementus.

Ši riba nėra suprantama kaip absoliutus pažinimo draudimas. Priešingai, ji nurodo momentą, kuriame baigiasi dabartinių sąvokų taikymo sritis ir prasideda ontologinės hipotezės.

Todėl visa, kas nagrinėjama už **HORIZONTH**, priklauso teorinio modeliavimo sričiai.

2.2 NODIFFERENTH

Jeigu už **HORIZONTH** negalime kalbėti apie objektus, tuomet negalime kalbėti ir apie jų skirtumus.

Todėl **DIFFERENTOLOGY** įveda sąvoką **NODIFFERENTH**, kuri apibrėžia hipotetinę būseną, kurioje nėra jokio skirtumo.

Ši būseną neturėtų būti tapatinama nei su fiziniu vakuumu, nei su tuščia erdve, nei su kosmologiniu singularumu, nei su matematiniu nuliu. Visos šios sąvokos jau priklauso tam tikrai egzistuojančiai teorinei sistemai ir suponuoja tam tikrą struktūrą.

NODIFFERENTH sąvoka žymi dar fundamentalesnę loginę ir ontologinę prielaidą – būseną, kurioje neegzistuoja jokia identifikacija, joks santykis ir jokia galimybė atskirti vieną nuo kito.

Kol nėra skirtumo, nėra ir pagrindo kalbėti apie Būtį.

2.3 Pirmasis skirtumas

Jeigu **NODIFFERENTH** apibrėžia visišką skirtumo nebuvimą, tuomet kyla esminis ontologinis klausimas:

Kaip tampa įmanomas pirmasis skirtumas?

Tai yra kertinis visos **DIFFERENTOLOGY** klausimas.

Šiame veikale keliama hipotezė, kad Būtis neprasideda nuo objekto atsiradimo. Ji prasideda tada, kai pirmą kartą tampa įmanoma išskirtis.

Pirmasis skirtumas nėra daiktas.

Jis nėra dalelė.

Jis nėra energija.

Jis nėra informacija.

Jis yra pirmoji ontologiškai reikšminga asimetrija, leidžianti atsirasti identifikacijai.

Nuo šio momento tampa įmanomi santykiai, struktūros ir visa tolimesnė tikrovės raida.

2.4 SELFNEGATH

Norint konceptualiai paaiškinti pirmojo skirtumo galimybę, **DIFFERENTOLOGY** įveda sąvoką **SELFNEGATH**.

Ji nusako hipotetinį pirminį savineigos aktą, kurio metu visiškas neatskiriamumas pirmą kartą pereina į išskirtį.

Šis terminas nėra loginio prieštaravimo ar klasikinės neigties sinonimas. Jis apibūdina teorinį ontologinį virsmą, kuriuo pirmą kartą atsiranda galimybė skirtumui.

Todėl **SELFNEGATH** nėra įvykis laike.

Jis nėra fizikinis procesas.

Jis nėra stebimas reiškinys.

Tai konceptualus modelis, skirtas paaiškinti patį skirtumo atsiradimo principą ontologiniu lygmeniu.

2.5 DIFFERENIA

Jeigu **SELFNEGATH** žymi pirminę ontologinę išskirtį, tai **DIFFERENIA** nusako patį skirtumo formavimosi vyksmą.

DIFFERENIA nėra stabilus objektas. Ji reiškia nuolatinį tapsmą, kuriame skirtumas formuojasi, vystosi ir įgyja apibrėžtumą.

Šioje ontologinėje sistemoje **DIFFERENIA** suprantama kaip pirminis dinaminis procesas, o **DIFFERENTH** – kaip šio proceso stabilizuotas rezultatas.

Tokiu būdu ontologinė seka įgauna nuoseklią struktūrą:

HORIZONTH → **NODIFFERENTH** → **SELFNEGATH** → **Pirmasis Skirtumas** → **DIFFERENIA** → **DIFFERENTH**

Ši seka nėra pateikiama kaip fizikinė Visatos kilmės teorija ar empirinis kosmologinis modelis. Ji yra ontologinė hipotezė, skirta konceptualiai parodyti, kaip iš pirminio skirtumo galėtų būti aiškinama Būties galimybė.

Tolimesniuose skyriuose ši hipotezė taps pagrindu visos **DIFFERENTOLOGY** architektūros plėtojimui – nuo santykių ir struktūrų iki pokyčio, sudėtingumo ir tikrovės formavimosi.

Autoriaus komentaras: šis skyrius natūraliai tęsia **HORIZONTH** modelį. Jei 2 skyriuje buvo suformuluota ontologinė hipotezė apie **Pirminį Skirtumą**, tai 3 skyriuje jau aprašomas **mechanizmas**, kaip iš **DIFFERENIA** susiformuoja pirmasis stabilus **DIFFERENTH**. Tai

tampa tiltu į visą tolesnę ontologinę architektūrą.

3 skyrius. DIFFERENTH gimimas

3.1 Difference Formation Theory

Jeigu pirmasis ontologiškai reikšmingas įvykis yra **Skirtumo** atsiradimas, tuomet kyla kitas esminis klausimas:

Kaip Skirtumas formuojasi?

Į šį klausimą **DIFFERENTOLOGY** atsako pasitelkdama **Difference Formation Theory** – teorinį modelį, aprašantį skirtumo formavimosi logiką.

Šioje teorijoje Skirtumas nėra laikomas momentiniu įvykiu. Jis suprantamas kaip nuoseklus formavimosi procesas, kuriame pirminė ontologinė išskirtis palaipsniui įgauna stabilumą.

Todėl pirmasis Skirtumas nėra galutinis rezultatas. Jis yra pradžia dinamikos, kuri vėliau lemia santykių, struktūrų ir visų sudėtingesnių tikrovės formų atsiradimą.

Difference Formation Theory nagrinėja ne objektų kilmę, bet pačią galimybės skirtis kilmę.

3.2 ADP–TRIFORMER

Siekiant konceptualiai modeliuoti skirtumo formavimosi procesą, **DIFFERENTOLOGY** naudoja metodologinį modelį **ADP–TRIFORMER**.

Šis modelis remiasi trimis tarpusavyje susijusiais elementais:

- **A** – pradinė būseną arba potenciali galimybė.
- **DIFFERENTH** – skirtumo aktas, kuris sukuria ontologinę išskirtį.
- **B** – naujai susiformavusi būseną po skirtumo realizacijos.

Ši triadinė struktūra parodo, kad kiekvienas pokytis reikalauja ne tik dviejų būsenų, bet ir paties **Skirtumo**, kuris jas atskiria ir kartu susieja.

Todėl **ADP–TRIFORMER** nėra vien loginė schema. Jis yra metodologinis modelis, leidžiantis nuosekliai aprašyti skirtumo formavimąsi įvairiuose tikrovės lygmenyse – nuo ontologinių prielaidų iki fizinių, biologinių ar informacinių procesų.

3.3 Stabilizacija

Kol Skirtumas tik formuojasi, jis išlieka **DIFFERENIA** būsenoje – nuolatiniame tapsmo procese.

Tačiau ne kiekvienas skirtumo formavimasis tampa pastovus.

DIFFERENTOLOGY išskiria du principinius etapus:

- **DIFFERENIA** – dinaminis skirtumo formavimosi vyksmas.
- **Stabilizacija** – procesas, kurio metu skirtumas tampa pakankamai nuoseklus ir pastovus, kad galėtų būti identifikuojamas.

Stabilizacija reiškia ne judėjimo pabaigą, o tokio ontologinio pastovumo atsiradimą, kuris leidžia kalbėti apie apibrėžtą skirtumą.

Tik stabilizuotas skirtumas gali tapti tolesnių struktūrų pagrindu.

3.4 DIFFERENTH

Stabilizacijos rezultatas yra **DIFFERENTH**.

Šioje ontologinėje sistemoje **DIFFERENTH** apibrėžiamas kaip **stabilizuotas Skirtumas**.

Tai nėra objektas, substancija ar fizikinė dalelė. **DIFFERENTH** reiškia ontologinę būseną, kurioje skirtumas tampa pakankamai apibrėžtas, kad galėtų būti identifikuotas, susietas su kitais skirtumais ir dalyvauti formuojant sudėtingesnes struktūras.

Šiame veikale laikomasi nuostatos, kad kiekviena identifikuojama tikrovės forma yra paremta vienu ar daugiau stabilizuotų skirtumų.

Todėl **DIFFERENTH** tampa fundamentaliu ontologiniu vienetu, iš kurio gali būti aiškinami santykiai, struktūros, dinamika ir visa tolesnė tikrovės organizacija.

3.5 Identiteto atsiradimas

Vienas svarbiausių stabilizuoto skirtumo padarinių yra **identiteto** galimybė.

Kol nėra stabilaus skirtumo, nėra ir galimybės ką nors atpažinti ar identifikuoti.

Identitetas neatsiranda savaime. Jis tampa įmanomas tik tada, kai skirtumas įgauna pakankamą pastovumą, leidžiantį išlaikyti atskirtį nuo kitų skirtumų.

Todėl **DIFFERENTOLOGY** identiteto nelaiko pirmine ontologine duotybe. Priešingai, identitetas suprantamas kaip stabilizuoto skirtumo pasekmė.

Ši mintis gali būti išreiškiama tokia ontologine seka:

NODIFFERENTH → **SELFNEGATH** → **Pirmasis Skirtumas** → **DIFFERENIA** → **Stabilizacija** → **DIFFERENTH** → **Identitetas**

Ši seka sudaro vieną pagrindinių **DIFFERENTOLOGY** teorinių grandinių. Ji parodo, kad identitetas nėra pirminis tikrovės elementas. Pirmiau turi atsirasti skirtumas, kuris per savo formavimosi ir stabilizacijos procesą sukuria sąlygas identitetui, o iš jo vėliau gali rasti santykiai, struktūros, pokyčiai ir vis sudėtingesni tikrovės lygmenys.

Tokiu būdu **DIFFERENTH** gimimas tampa ne tik skirtumo atsiradimo, bet ir pačios ontologinės tvarkos pradžia.

Autoriaus komentaras: ši dalis žymi svarbų lūžį knygos struktūroje. Iki šiol buvo nagrinėjama **Skirtumo kilmė**, o dabar pereinama prie klausimo, **kaip iš stabilizuotų skirtumų formuojasi ontologinė tikrovės architektūra**.

III DALIS

Ontologinė architektūra

Ankstesnėse šios knygos dalyse buvo suformuluota pagrindinė **DIFFERENTOLOGY** hipotezė: ontologinis tikrovės pagrindas prasideda ne nuo objekto, substancijos ar informacijos, bet nuo **Skirtumo**. Taip pat buvo parodyta teorinė seka, kurioje iš **HORIZONTH**, **NODIFFERENTH**, **SELFNEGATH** ir **DIFFERENIA** susiformuoja stabilizuotas **DIFFERENTH**, sudarantis prielaidas identiteto atsiradimui.

Tačiau vien stabilizuoto skirtumo nepakanka paaiškinti visai tikrovės įvairovei.

Pavienis **DIFFERENTH** dar nesukuria pasaulio. Tikrovė pradeda formotis tada, kai skirtumai ima sietis tarpusavyje. Būtent jų tarpusavio ryšiai sudaro pagrindą visoms aukštesnio lygmens struktūroms – nuo paprasčiausių sistemų iki sudėtingiausių fizinių, biologinių ir pažintinių reiškinių.

Todėl šioje knygos dalyje dėmesys perkeliamas nuo pavienio skirtumo prie **ontologinės architektūros**, kuri atsiranda dėl skirtumų tarpusavio organizacijos.

DIFFERENTOLOGY remiasi prielaida, kad santykiai nėra antrinis reiškiny, atsirandantis jau egzistuojančiame pasaulyje. Priešingai, santykiai yra viena iš būtinųjų sąlygų, leidžiančių stabilizuoti, organizuoti ir plėtoti pačią tikrovę. Be santykių nėra struktūros, be struktūros nėra organizacijos, o be organizacijos negali atsirasti sudėtingesnės egzistavimo formos.

Siekiant nuosekliai aprašyti šią architektūrą, šiame veikale pristatoma tarpusavyje susijusių ontologinių sąvokų sistema. **RELATH** apibrėžia patį santykio principą. **CONNECTH** nusako skirtumų junglumą ir jų ryšių formavimąsi. **INTERACTH** aprašo sąveiką tarp stabilizuotų skirtumų. **CERELATH** išreiškia priežastinius ryšius, leidžiančius aiškinti pokyčių kryptingumą, o **RECURSITH** parodo, kaip pasikartojantys skirtumų ryšiai gali generuoti vis didesnę sudėtingumą.

Šios sąvokos nėra izoliuoti terminai. Jos sudaro vientisą ontologinę sistemą, kurioje kiekviena nauja struktūra kyla iš ankstesnių skirtumų organizacijos. Tokiu būdu pasaulis suprantamas ne kaip nepriklausomų objektų rinkinys, bet kaip dinamiškas ir nuolat besivystantis skirtumų, santykių ir sąveikų tinklas.

Toliau bus parodyta, kaip iš šių pirminių ontologinių ryšių palaipsniui formuojasi struktūros, sistemos, dinamika ir vis sudėtingesni tikrovės lygmenys. Ši architektūra sudaro teorinį tiltą tarp pirminio Skirtumo ir visos pažįstamos Būties įvairovės.

Autoriaus komentaras: šis skyrius logiškai išplaukia iš ankstesnių skyrių: jei **DIFFERENTH** paaiškina, kaip atsiranda stabilus skirtumas, tai **Santykiai** paaiškina, kaip iš daugelio stabilizuotų skirtumų pradeda formotis organizuota ontologinė tikrovė. Todėl šis skyrius tampa pirmuoju visos **Ontologinės architektūros** konstrukciniu lygmeniu.

4 skyrius. Santykiai

4.1 RELATH

Kai atsiranda bent du stabilizuoti **DIFFERENTH**, tampa įmanomas jų tarpusavio santykis.

DIFFERENTOLOGY šį pirminį ontologinį ryšį apibrėžia sąvoka **RELATH**.

RELATH nėra fizinis ryšys ar matematinė priklausomybė. Jis reiškia pačią galimybę vienam skirtumui būti susietam su kitu. Tai pats elementariausias ontologinis santykio principas.

Be **RELATH** skirtumai išliktų izoliuoti ir negalėtų sudaryti jokios organizuotos visumos.

Todėl santykis tampa pirmąja sąlyga, leidžiančia pereiti nuo pavienių skirtumų prie ontologinės struktūros.

4.2 CONNECTH

Kai santykiai įgauna pastovumą, jie formuoja junglumą.

Šią junglumo formą **DIFFERENTOLOGY** vadina **CONNECTH**.

CONNECTH nusako ontologinį skirtumų susietumą į vientisą sistemą. Tai nėra vien fizinis kontaktas ar geografinis artumas. Junglumas reiškia, kad skirtumai tampa vienos organizuotos visumos dalimis.

Kuo daugiau nuoseklių jungčių susiformuoja tarp skirtumų, tuo didesnė tampa sistemos organizacija.

Todėl **CONNECTH** galima laikyti pirmuoju struktūrinės organizacijos etapu.

4.3 INTERACTH

Vien susieti skirtumai dar nėra pakankami sudėtingesnei tikrovei atsirasti.

Tikrovė tampa dinamiška tada, kai skirtumai pradeda vienas kitą veikti.

Šį tarpusavio veikimą **DIFFERENTOLOGY** apibrėžia terminu **INTERACTH**.

INTERACTH reiškia ontologinę sąveiką tarp stabilizuotų skirtumų. Jos metu vieno skirtumo būseną gali daryti įtaką kitų skirtumų būsenoms, keisdama jų organizaciją, ryšius ar tolimesnį vystymąsi.

Sąveika suteikia ontologinei sistemai dinamiką. Ji leidžia ne tik išlaikyti struktūras, bet ir jas transformuoti.

Todėl **INTERACTH** tampa pagrindiniu pokyčio šaltiniu organizuotoje tikrovėje.

4.4 CERELATH

Kai sąveikos tampa nuoseklios ir pasikartojančios, galima kalbėti apie priežastinius ryšius.

DIFFERENTOLOGY šiuos ryšius apibrėžia terminu **CERELATH** (*Cause-Effect Relationship*).

Pagal šią ontologinę sistemą priežastingumas nėra pirminė tikrovės savybė. Jis atsiranda kaip aukštesnio lygmens santykis tarp sąveikaujančių skirtumų.

Todėl priežastis ir pasekmė nėra izoliuoti įvykiai. Jie yra organizuotų skirtumų tinklo išraiška, kurioje vieni pokyčiai sudaro prielaidas kitiems pokyčiams.

Ši perspektyva leidžia priežastingumą suprasti kaip nuosekliai organizuotų santykių rezultatą, o ne kaip savarankišką ontologinį pradą.

4.5 RECURSITH

Kai santykiai, jungtys, sąveikos ir priežastiniai ryšiai pradeda kartotis, atsiranda rekursija.

DIFFERENTOLOGY šį procesą apibrėžia sąvoka **RECURSITH**.

RECURSITH reiškia ne paprastą pasikartojimą, bet tokį pasikartojantį organizacijos procesą, kuriame ankstesni skirtumai tampa pagrindu naujiems skirtumams, o susiformavusios struktūros sudaro sąlygas dar sudėtingesnėms struktūroms.

Būtent rekursija leidžia tikrovei pereiti nuo paprastų santykių prie sudėtingų sistemų.

Šiame modelyje sudėtingumas nėra įvedamas iš išorės. Jis natūraliai kyla iš nuolat besikartojančios skirtumų organizacijos.

Todėl **RECURSITH** tampa vienu svarbiausių ontologinės evoliucijos principų.

Apibendrinant galima išskirti nuoseklią ontologinę seką:

DIFFERENTH → RELATH → CONNECTH → INTERACTH → CERELATH → RECURSITH

Ši seka rodo, kaip iš stabilizuoto skirtumo palaipsniui formuojasi organizuoti santykiai, jungtys, sąveikos, priežastiniai ryšiai ir rekursiniai procesai. Kartu jie sudaro ontologinį pagrindą, iš kurio kitame skyriuje bus plėtojama struktūrų, sistemų ir sudėtingumo teorija.

Autoriaus komentaras: šis skyrius natūraliai pratęsia ankstesnį. Jei **4 skyriuje** buvo parodyta, kaip skirtumai susijungia į santykius, tai **5 skyriuje** parodoma, kaip iš šių santykių formuojasi vis sudėtingesnė ontologinė organizacija. Tai yra perėjimas nuo **ryšių** prie **struktūrų**.

5 skyrius. Struktūros

5.1 Struktūra

Kai stabilizuoti skirtumai susiejami tarpusavio santykiais, atsiranda pirmoji organizuota visuma – **struktūra**.

DIFFERENTOLOGY požiūriu struktūra nėra vien objektų išsidėstymas ar geometrinė forma. Ji yra organizuotas skirtumų tinklas, kuriame kiekvieno elemento reikšmė priklauso nuo jo santykių su kitais elementais.

Todėl struktūra nėra redukuojama į atskiras dalis. Ji egzistuoja kaip jų organizacijos būdas.

Šiuo požiūriu bet kuri pažįstama tikrovės forma – nuo elementariosios dalelės iki galaktikos ar biologinės ląstelės – gali būti nagrinėjama kaip tam tikra stabilizuota skirtumų struktūra.

5.2 Sistema

Kai struktūra tampa pakankamai stabili ir jos elementai pradeda veikti kaip vientisa visuma, formuojasi **sistema**.

Sistema nėra vien elementų suma. Ji pasižymi organizacija, kuri leidžia palaikyti vidinį nuoseklumą, prisitaikyti prie pokyčių ir išlaikyti savo identitetą.

DIFFERENTOLOGY sistemos sąvoką grindžia ne objektais, bet jų skirtumų organizacija. Sistemos ribos, funkcijos ir stabilumas kyla iš santykių tinklo, o ne iš pavienių elementų savybių.

Todėl sistemos tapatumas suprantamas kaip nuolat palaikoma skirtumų organizacijos būseną.

5.3 Hierarchija

Didėjant sistemų sudėtingumui, atsiranda skirtingi organizacijos lygmenys.

Šie lygmenys sudaro **hierarchiją**.

Hierarchija **DIFFERENTOLOGY** sistemoje nėra valdžios ar pavaldumo schema. Ji reiškia organizacijos sluoksnių seką, kurioje aukštesnio lygmens struktūros remiasi žemesniųjų lygmenų organizacija, tačiau kartu įgyja naujų savybių.

Kiekvienas naujas hierarchinis lygmuo išlaiko ryšį su ankstesniu, tačiau nėra visiškai į jį redukuojamas.

Todėl tikrovė gali būti suprantama kaip daugiasluoksnių skirtumų organizacijos hierarchija – nuo pirminių ontologinių skirtumų iki sudėtingiausių pažinimo ir kultūros sistemų.

5.4 Kompleksiškumas

Hierarchiškai organizuotoms sistemoms plečiantis, didėja jų **kompleksiškumas**.

Kompleksiškumas šiame veikale nėra suprantamas vien kaip didelis elementų skaičius. Jis apibūdina santykių, sąveikų ir rekursinių ryšių organizacijos lygį.

Sistema tampa kompleksiškesnė ne todėl, kad turi daugiau dalių, bet todėl, kad tarp jų atsiranda vis daugiau tarpusavio priklausomybių.

Todėl kompleksiškumas yra skirtumų organizacijos gylis, o ne kiekybės išraiška.

Šis požiūris leidžia vienodais ontologiniais principais nagrinėti tiek fizikines, tiek biologines, tiek socialines ar informacines sistemas.

5.5 Emergentiškumas

Viena svarbiausių kompleksinių sistemų savybių yra **emergentiškumas**.

Emergentiškumas reiškia, kad tam tikros sistemos savybės atsiranda tik organizuotų santykių visumoje ir negali būti visiškai paaiškintos nagrinėjant atskirus elementus.

DIFFERENTOLOGY požiūriu emergentiškumas nėra paslaptinis ar papildomas principas. Jis yra natūrali skirtumų organizacijos pasekmė.

Kai skirtumai jungiasi į vis sudėtingesnes struktūras, jų tarpusavio santykiai sukuria naujus organizacijos lygmenis. Kiekvienas toks lygmuo gali pasižymėti savybėmis, kurių nebuvo galima priskirti pavieniams jo elementams.

Todėl emergentiškumas suprantamas kaip naujų ontologinių savybių atsiradimas dėl organizuotų skirtumų struktūros.

Apibendrinant galima išplėsti ankstesniuose skyriuose suformuotą ontologinę seką:

DIFFERENTH → RELATH → CONNECTH → INTERACTH → CERELATH → RECURSITH → Struktūra → Sistema → Hierarchija → Kompleksiškumas → Emergentiškumas

Ši seka parodo, kad sudėtingos tikrovės formos nėra pirminės. Jos kyla iš nuoseklaus skirtumų organizacijos proceso, kuriame santykiai tampa struktūromis, struktūros – sistemomis, sistemos – hierarchijomis, o jų augantis kompleksiskumas natūraliai lemia naujų savybių ir reiškinių atsiradimą. Tokiu būdu ontologinė architektūra tampa nuosekliu tiltu tarp pirminio **Skirtumo** ir visos stebimos tikrovės įvairovės.

Autoriaus komentaras: šis skyrius užbaigia **III DALĮ – Ontologinę architektūrą**. Ankstesniuose skyriuose buvo parodyta, kaip iš **Skirtumo** atsiranda santykiai ir struktūros. Dabar belieka paaiškinti, kodėl šios struktūros nėra statiškos. Šiame skyriuje **pokytis** tampa natūralia ontologinės architektūros pasekme, o ne atsitiktiniu reiškiniu.

6 skyrius. Pokytis

6.1 DIFFERENIA

Vienas pagrindinių **DIFFERENTOLOGY** principų teigia, kad tikrovė nėra statiška. Ji nuolat formuojasi, persitvarko ir kuria naujas organizacijos formas.

Šį nuolatinį skirtumo formavimosi vyksmą **DIFFERENTOLOGY** apibrėžia sąvoka **DIFFERENIA**.

Jeigu **DIFFERENTH** reiškia stabilizuotą skirtumą, tai **DIFFERENIA** nusako patį tapsmo procesą, kuriame skirtumai atsiranda, kinta, jungiasi ir reorganizuojasi.

Todėl **DIFFERENIA** nėra vienkartinis įvykis. Ji yra nuolatinė ontologinė dinamika, lydinti visus tikrovės lygmenis – nuo fundamentalių procesų iki biologinės evoliucijos, kultūros ir žmogaus mąstymo.

6.2 Pokytis

Kasdienėje kalboje pokytis dažniausiai suprantamas kaip vienos būsenos pakeitimas kita.

DIFFERENTOLOGY požiūriu pokytis yra gilesnis reiškinys.

Pokytis atsiranda tada, kai pasikeičia skirtumų organizacija. Tai gali reikšti naujų skirtumų atsiradimą, esamų skirtumų išnykimą arba jų tarpusavio santykių persitvarkymą.

Todėl pokytis nėra atsitiktinis judėjimas. Jis yra ontologinis skirtumų tinklo persiorganizavimas.

Kiekvienas pokytis reiškia naują skirtumų konfigūraciją.

6.3 Transformacija

Kai pokytis tampa pakankamai reikšmingas ir pakeičia pačią sistemos organizaciją, įvyksta **transformacija**.

Transformacija nėra paprastas kiekybinis pasikeitimas. Ji reiškia kokybinį ontologinės struktūros persitvarkymą.

Transformacijos metu sistema gali įgyti naują organizacijos lygmenį, naujas funkcijas arba naują identitetą.

Šiuo požiūriu transformacija yra natūrali **DIFFERENTIA** proceso išraiška.

Ji parodo, kad skirtumų dinamika gali ne tik keisti esamas struktūras, bet ir sudaryti prielaidas visiškai naujoms tikrovės formoms.

6.4 Stabilizacija

Ne kiekviena transformacija tampa ilgalaikė.

Daugelis pokyčių yra trumpalaikiai, todėl neišsaugo savo organizacijos.

Stabilizacija apibrėžia procesą, kurio metu naujai susiformavusi skirtumų organizacija tampa pakankamai pastovi, kad galėtų būti išlaikyta laike ir dalyvauti tolimesniame tikrovės vystymesi.

Todėl stabilizacija nėra pokyčio priešingybė.

Priešingai – ji yra būtina pokyčio tąsa.

Tik stabilizuotos struktūros gali tapti naujų santykių, sistemų ir transformacijų pagrindu.

Šia prasme **DIFFERENTIA** ir **DIFFERENTH** sudaro vieną nenutrūkstamą ontologinį ciklą: procesas sukuria stabilumą, o stabilumas tampa naujo proceso pradžia.

6.5 Evoliucija

Kai skirtumų formavimasis, transformacija ir stabilizacija kartojasi daugybę kartų, susiformuoja **evoliucija**.

DIFFERENTOLOGY evoliuciją supranta plačiau nei biologijos mokslas.

Ji apima bet koki ilgalaikį ontologinės organizacijos vystymąsi, kuriame iš paprastesnių skirtumų struktūrų atsiranda vis sudėtingesni organizacijos lygmenys.

Todėl evoliucija nėra atsitiktinių pokyčių seka. Ji yra rekursyvus skirtumų organizacijos procesas, kuriame kiekviena stabilizuota būseną tampa naujų transformacijų pagrindu.

Šiame veikale evoliucija suprantama kaip nuolatinis perėjimas nuo mažesnio ontologinio organizuotumo prie didesnio kompleksiskumo. Kiekvienas naujas lygmuo remiasi ankstesniais, tačiau kartu sukuria naujas galimybes tolimesnei raidai.

Apibendrinant, **DIFFERENTOLOGY** pokytį aiškina kaip vientisą ontologinį procesą:

DIFFERENIA → Pokytis → Transformacija → Stabilizacija → Evoliucija

Ši seka užbaigia **Ontologinės architektūros** formavimą. Ji parodo, kad tikrovė nėra baigtinė ar nekintama sistema. Ji yra nuolat besivystantis skirtumų pasaulis, kuriame kiekviena nauja organizacijos forma kyla iš ankstesnių skirtumų, jų santykių, struktūrų ir transformacijų. Tokiu būdu **pokytis** tampa ne atsitiktine Būties savybe, bet vienu iš jos fundamentalių ontologinių principų.

Autoriaus komentaras: šioje vietoje svarbu išlaikyti aiškią ribą tarp **ontologinės hipotezės** ir **empirinio mokslo**. Ontologija nėra pateikiama kaip fizikos pakaitalas, bet kaip galimas gilesnis interpretacinis pagrindas.

IV DALIS

Ontologija ir mokslas

Ankstesnėse šios knygos dalyse buvo suformuotas **DIFFERENTOLOGY** ontologinis modelis – nuo **HORIZONTH** hipotezės ir pirminio **Skirtumo** iki santykių, struktūrų ir nuolat besivystančios ontologinės architektūros. Šis modelis siekia paaiškinti ne atskirus tikrovės reiškinius, bet pačias jų egzistavimo prielaidas.

Tačiau ontologija negali būti plėtojama visiškai atsietai nuo mokslo.

Šiuolaikinė fizika, matematika, informacijos teorija ir kitos disciplinos sukaupė didžiulį kiekį empirinių žinių apie Visatos sandarą ir jos dėsningumus. Jos leidžia nepaprastai tiksliai

aprašyti stebimus reiškinius, numatyti jų eigą ir kurti technologijas, pakeitusias žmonijos istoriją.

Vis dėlto moksliniai modeliai dažniausiai atsako į klausimą **kaip** vyksta reiškiniai. Ontologija siekia atsakyti į kitą klausimą – **kokiomis sąlygomis tokie reiškiniai apskritai tampa įmanomi**.

Būtent šioje vietoje atsiveria dialogas tarp **DIFFERENTOLOGY** ir šiuolaikinio mokslo.

Šioje knygos dalyje nėra siekiama perrašyti kvantinės mechanikos, kvantinių laukų teorijos ar reliatyvumo teorijos. Taip pat nesiekiama konkuruoti su matematika ar informacijos teorija. Priešingai, šios disciplinos laikomos vienais didžiausių žmonijos intelektualinių pasiekimų.

DIFFERENTOLOGY siūlo kitokią perspektyvą. Ji kelia hipotezę, kad už įvairių mokslo sričių aprašomų reiškinių gali slypėti bendras ontologinis principas – **Skirtumas**. Jei ši prielaida būtų vaisinga, tuomet fizikiniai dėsniai, matematinės struktūros ir informacijos procesai galėtų būti interpretuojami kaip skirtingos to paties fundamentalaus ontologinio principoraiškos.

Šis požiūris nereiškia, kad mokslinės teorijos yra išvedamos iš ontologijos. Empiriniai mokslai ir ontologija sprendžia skirtingus, tačiau vienas kitą papildančius klausimus. Mokslo remiasi stebėjimu, eksperimentu ir matematiniu modeliavimu, o ontologija nagrinėja pačias sąvokas ir prielaidas, kuriomis grindžiamas tikrovės aiškinimas.

Todėl tolesniuose skyriuose bus nagrinėjama, kaip **DIFFERENTOLOGY** ontologinė sistema gali būti taikoma interpretuojant kai kuriuos svarbiausius šiuolaikinio mokslo pasiekimus. Kvantinė mechanika, kvantinių laukų teorija, reliatyvumas, informacijos teorija ir matematika bus aptariami ne kaip įrodymai šiai ontologijai, bet kaip sritys, kuriose **Skirtumo** principas gali pasiūlyti papildomą konceptualų aiškinimo lygmenį.

Šis dialogas tarp ontologijos ir mokslo nėra skirtas užbaigti diskusiją. Jo tikslas – parodyti, kad filosofinis klausimas apie **Būtį** ir mokslinis klausimas apie **Visatos veikimą** gali būti nagrinėjami kaip dvi tarpusavyje susijusios pažinimo perspektyvos. Jei **DIFFERENTOLOGY** geba prasmingai susieti šias perspektyvas į nuoseklią konceptualią sistemą, ji gali tapti naudinga teoriniu pagrindu tolimesniems filosofiniams ir moksliniams tyrinėjimams.

Autoriaus komentaras: šiame skyriuje, siekiant išlaikyti akademinį nuoseklumą, svarbu aiškiai atskirti tai, kas yra **nusistovėjęs mokslas**, nuo to, kas yra **DIFFERENTOLOGY interpretacinė hipotezė**.

7 skyrius. Fizika

7.1 Kvantinė mechanika

Kvantinė mechanika yra viena tiksliausių ir eksperimentiškai geriausiai patvirtintų fizikos teorijų. Ji aprašo elementariųjų dalelių ir mikropasaulio elgseną tikslumu, kuris neturi analogų kitose mokslo srityse.

Tačiau kartu ši teorija kelia fundamentalius ontologinius klausimus. Banginės funkcijos interpretacija, kvantinė superpozicija, matavimo problema ir kvantinis susietumas rodo, kad tikrovės pagrindas gali būti gerokai sudėtingesnis nei klasikinis objektų pasaulio vaizdas.

DIFFERENTOLOGY nepateikia alternatyvios kvantinės mechanikos teorijos. Ji siūlo ontologinę interpretaciją, pagal kurią kvantinės būsenos gali būti suprantamos kaip dar nestabilizuotų skirtumų organizacijos galimybės, o matavimo metu įvykstanti konkrečios būsenos realizacija – kaip **DIFFERENIA** proceso stabilizacija į **DIFFERENTH**.

Tai nėra kvantinės mechanikos pakaitalas, bet galimas ontologinis modelis, skirtas interpretuoti jos fundamentalius reiškinius.

7.2 Kvantinių laukų teorija

Kvantinių laukų teorija aprašo Visatą kaip kvantinių laukų sistemą, kurioje dalelės suprantamos kaip šių laukų sužadinimai.

Šis požiūris iš esmės pakeitė klasikinį dalelių supratimą. Pirminiais tampa ne objektai, o laukai ir jų dinamika.

DIFFERENTOLOGY šią idėją papildo hipoteze, kad dar gilesniame ontologiniame lygmenyje pirminiai gali būti ne patys laukai, bet juose susiformuojančios skirtumų organizacijos.

Tokiu požiūriu kvantiniai laukai gali būti interpretuojami kaip viena iš galimų stabilizuotų **DIFFERENIA** procesų raiškų.

Ši interpretacija nesiekia keisti kvantinių laukų teorijos matematinių lygčių ar eksperimentinių prognozių. Ji siūlo platesnį ontologinį kontekstą jų aiškinimui.

7.3 Reliatyvumas

Reliatyvumo teorija parodė, kad erdvė ir laikas nėra absoliučios tikrovės kategorijos. Jie sudaro vientisą erdvėlaikio struktūrą, kurios geometriją lemia energijos ir masės pasiskirstymas.

Ši teorija pakeitė klasikinį Visatos vaizdą, parodydama, kad pati tikrovės struktūra yra dinamiška.

DIFFERENTOLOGY požiūriu reliatyvumo teorija gali būti interpretuojama kaip vienas iš pavyzdžių, kuriame skirtumų organizacija pasireiškia geometrine forma.

Šioje interpretacijoje erdvėlaikio kreivumas gali būti suprantamas kaip organizuotų skirtumų tinklo makroskopinė raiška.

Tai nėra alternatyvi gravitacijos teorija, bet ontologinė perspektyva, siekianti parodyti galimą ryšį tarp geometrinės struktūros ir pirminio skirtumo principo.

7.4 Informacija

Per pastaruosius dešimtmečius informacija tapo viena svarbiausių šiuolaikinio mokslo sąvokų.

Informacijos teorija, kompiuterių mokslas ir kvantinė informacija parodė, kad daugelis fizinių procesų gali būti aprašomi informacinėmis kategorijomis.

DIFFERENTOLOGY šiame kontekste siūlo paprastą ontologinę interpretaciją:

Informacija yra išmatuotas skirtumas.

Tai reiškia, kad informacija negali egzistuoti be galimybės atskirti vieną būseną nuo kitos. Jeigu nebūtų skirtumo, nebūtų ir jokios informacijos.

Todėl informacija šioje sistemoje nėra pirminis ontologinis principas. Ji yra skirtumo atpažinimo ir matavimo rezultatas.

7.5 Matematika

Matematika yra universaliosia kalba, kuria aprašomi gamtos dėsniai. Jos tikslumas ir gebėjimas modeliuoti tikrovę yra vienas didžiausių mokslo pasiekimų.

Vis dėlto lieka atviras klausimas, kodėl matematika taip veiksmingai aprašo pasaulį.

DIFFERENTOLOGY pateikia ontologinę hipotezę, kad matematikos pagrindą sudaro ne patys skaičiai ar simboliai, bet jų išreiškiami skirtumai ir santykiai.

Šiame veikale siūlomas principas:

Matematika yra apskaičiuotas skirtumas.

Skaičiai, lygtys, funkcijos ir geometrinės struktūros tampa būdais formaliai aprašyti skirtumus, jų santykius ir transformacijas.

Todėl matematika šioje ontologinėje sistemoje nėra tik skaičiavimo priemonė. Ji yra formalizuota skirtumų kalba.

Apibendrinant galima teigti, kad kvantinė mechanika, kvantinių laukų teorija, reliatyvumas, informacijos teorija ir matematika nagrinėja skirtingus tikrovės aspektus, tačiau **DIFFERENTOLOGY** kelia hipotezę, jog juos visus gali sieti bendras ontologinis pagrindas – **Skirtumas**.

Ši hipotezė nepakeičia empirinių teorijų ir nepretenduoja būti jų pakaitalu. Ji siekia pasiūlyti konceptualų pagrindą, kuriame įvairios mokslo disciplinos galėtų būti interpretuojamos kaip skirtingos vieno fundamentalaus ontologinio principo – **Skirtumo** – raiškos.

Autoriaus komentaras: šis skyrius natūraliai išplečia ankstesnįjį: jei **7 skyriuje** buvo nagrinėjama negyvoji gamta ir formalios sistemos, tai **8 skyriuje** pereinama prie sudėtingiausių žinomų reiškinių – gyvybės, sąmonės ir pažinimo. Akademiškai svarbu pabrėžti, kad čia pateikiamos **ontologinės interpretacijos**, o ne biologijos ar neuromokslų pakaitalai.

8 skyrius. Gyvybė ir sąmonė

8.1 Gyvybė

Gyvybė yra vienas sudėtingiausių ir paslapingiausių reiškinių Visatoje. Nors biologija išsamiai aprašo gyvų organizmų sandarą, paveldimumą, metabolizmą ir evoliuciją, klausimas, kodėl materija tam tikromis sąlygomis tampa gyva, išlieka vienu fundamentaliausių mokslo ir filosofijos iššūkių.

DIFFERENTOLOGY gyvybės nelaiko atskiru ontologiniu principu.

Šiame veikale keliama hipotezė, kad gyvybė yra ypatingai aukšto lygmens organizuotų skirtumų sistema, gebanti palaikyti savo identitetą, prisitaikyti prie aplinkos ir nuolat kurti naujus skirtumus.

Tokiu požiūriu gyvas organizmas nėra tik cheminių reakcijų visuma. Jis yra dinamiška **DIFFERENTIA** ir **DIFFERENTH** procesų organizacija, nuolat išlaikanti savo struktūrinį vientisumą nepaisant nuolatinės kaitos.

8.2 Evoliucija

Biologinė evoliucija yra vienas svarbiausių gyvybės vystymosi mechanizmų. Ji paaiškina, kaip per ilgus laiko tarpus iš paprastesnių organizmų atsirado didžiulė gyvybės įvairovė.

DIFFERENTOLOGY evoliuciją interpretuoja platesniame ontologiniame kontekste.

Natūralioji atranka, genetinė įvairovė ir mutacijos laikomos konkrečiomis biologinėmis išraiškomis bendresnio principo, pagal kurį organizuotos skirtumų sistemos nuolat transformuojasi, stabilizuojasi ir sudaro prielaidas naujiems organizacijos lygmenims.

Todėl biologinė evoliucija gali būti suprantama kaip vienas iš bendros ontologinės evoliucijos pavidalų.

8.3 Sąmonė

Sąmonė išlieka viena didžiausių šiuolaikinio mokslo ir filosofijos paslapčių. Nėra visuotinai priimtos teorijos, kuri paaiškintų, kaip iš fizinių procesų atsiranda subjektyvus patyrimas.

DIFFERENTOLOGY nesiūlo galutinio sąmonės paaiškinimo. Tačiau ji pateikia ontologinę hipotezę, kad sąmonė gali būti suprantama kaip aukščiausio lygmens organizuotų skirtumų suvokimo sistema.

Šioje sistemoje siūlomas principas:

Sąmonė yra suvoktas skirtumas.

Tai reiškia, kad sąmonė tampa įmanoma tik tada, kai sistema geba ne tik formuoti ir stabilizuoti skirtumus, bet ir juos atpažinti, palyginti, įsiminti bei panaudoti naujiems sprendimams.

Todėl sąmonė nėra priešinga skirtumui – ji yra viena iš pažangiausių jo organizacijos formų.

8.4 Pažinimas

Pažinimas yra procesas, kurio metu sistema kuria vis tikslesnį tikrovės modelį.

DIFFERENTOLOGY požiūriu pažinimas prasideda ne nuo informacijos kaupimo, bet nuo skirtumų atpažinimo.

Be gebėjimo atskirti vieną būseną nuo kitos negali atsirasti nei stebėjimas, nei matavimas, nei klasifikavimas, nei mokslinis aiškinimas.

Todėl kiekvienas pažinimo aktas remiasi skirtumo identifikavimu.

Šia prasme stebėjimas, matavimas ir palyginimas tampa skirtingomis to paties ontologinio proceso išraiškomis – organizuotu skirtumo atpažinimu.

8.5 Laisva valia

Laisvos valios klausimas šimtmečius buvo vienas svarbiausių filosofijos objektų. Ar žmogaus sprendimai yra visiškai nulemti ankstesnių priežasčių, ar egzistuoja tikra pasirinkimo galimybė?

DIFFERENTOLOGY šio klausimo neišsprendžia galutinai, tačiau siūlo ontologinę perspektyvą.

Jeigu sąmonė yra sistema, gebanti suvokti, vertinti ir kurti naujas skirtumų organizacijas, tuomet pasirinkimas gali būti suprantamas kaip gebėjimas realizuoti vieną iš kelių galimų skirtumų vystymosi krypčių.

Tokiu požiūriu laisva valia nėra atsitiktinumas ir nėra visiškai nepriklausoma nuo priežastingumo. Ji gali būti interpretuojama kaip organizuotos sąmonės gebėjimas kryptingai dalyvauti **DIFFERENIA** procese, pasirenkant vieną iš galimų ontologinės raidos alternatyvų.

Ši interpretacija pateikiama kaip filosofinė hipotezė, o ne kaip empiriškai patvirtinta teorija.

Apibendrinant galima teigti, kad gyvybė, evoliucija, sąmonė, pažinimas ir laisva valia **DIFFERENTOLOGY** sistemoje nėra izoliuoti reiškiniai. Jie suprantami kaip vis aukštesni organizuotų skirtumų raidos lygmenys. Kiekvienas jų remiasi ankstesnėmis ontologinės architektūros pakopomis ir kartu atveria naujas galimybes tolesniam tikrovės vystymuisi. Tokiu būdu **Skirtumas** tampa ne tik fizinės tikrovės, bet ir gyvybės, mąstymo bei sąmoningo pasirinkimo ontologiniu pagrindu.

Autoriaus komentaras: ši dalis yra viso **BOOK II – DIFFERENTOLOGY** kulminacija. Ankstesnėse dalyse buvo sukonstruota ontologinė sistema, o dabar iš jos išvedamos bendriausios filosofinės pasekmės. Kad tekstas išliktų akademiškai tvirtas, verta nuosekliai pabrėžti, kad kalbama apie **ontologinę paradigmą ir teorinę hipotezę**, o ne apie empiriškai įrodytą mokslo teoriją.

V DALIS

Ontologinės pasekmės

Iki šios vietos **DIFFERENTOLOGY** buvo plėtojama kaip nuosekli ontologinė sistema. Buvo nagrinėjama pirminio **Skirtumo** hipotezė, apibrėžta ontologinė seka nuo **HORIZONTH** iki **DIFFERENTH**, parodyta, kaip iš stabilizuotų skirtumų formuojasi santykiai, struktūros, sistemos, pokytis ir vis sudėtingesni tikrovės organizacijos lygmenys. Taip pat buvo aptarta, kaip ši ontologinė sistema gali būti interpretuojama dialoge su šiuolaikiniu mokslu.

Tačiau kiekviena ontologija neišvengiamai kelia platesnį klausimą.

Jeigu jos pradinės prielaidos yra nuoseklios, kokias pasekmes jos turi mūsų pasaulio supratimui?

Būtent šiam klausimui skirta paskutinė šios knygos dalis.

Joje nagrinėjamos ne atskiros sąvokos ar procesai, bet bendriausios **DIFFERENTOLOGY** išvados. Jos leidžia įvertinti, kokį naują tikrovės aiškinimo modelį gali pasiūlyti ontologija, kurios pirminiu principu laikomas **Skirtumas**.

Šiame veikale sąmoningai nevartojama sąvoka „nauja paradigma“ kaip jau pripažintas mokslo faktas. Ji vartojama filosofine prasme – kaip galimas naujas conceptualus požiūris į tikrovę, kuris siūlo kitokią fundamentalių klausimų formulavimo būdą.

Jeigu tradicinėse ontologijose pirminiais principais dažnai laikomos substancija, materija, idėja, energija, informacija ar sąmonė, tai **DIFFERENTOLOGY** kelia kitokią hipotezę: visos šios sąvokos gali būti suprantamos kaip vėlesni ontologiniai lygmenys, kylantys iš pirminio **Skirtumo**.

Ši hipotezė apibendrinama trumpa formule:

It from Δ

Ši formulė nėra fizikinė lygtis ir nepretenduoja pakeisti esamų mokslo teorijų. Ji yra ontologinis principas, išreiškiantis pagrindinę šio veikalo idėją – kad visa, kas gali būti identifikuota, susieta, išmatuota ar pažinta, pirmiausia reikalauja **Skirtumo**.

Toliau bus nuosekliai nagrinėjamos svarbiausios šios hipotezės pasekmės. Bus aptariama, kodėl **Skirtumas** gali būti laikomas ankstesniu už informaciją, materiją ir sąmonę, bei kodėl šiame veikale jis siūlomas kaip galimas pirmasis ontologinis principas.

Nepriklausomai nuo to, ar skaitytojas pritars šiai hipotezei, ar ją kritikuos, pagrindinis šios dalies tikslas išlieka tas pats – parodyti, kokias filosofines pasekmes turi nuosekliai išplėtotą ontologiją, kurios išeities taškas yra ne objektas, o **Skirtumas**.

9 skyrius. Naujoji paradigma

9.1 It from Δ

XX amžiuje fizikas John Archibald Wheeler pasiūlė garsiąją idėją „**It from Bit**“, teigdamas, kad fizinė tikrovė glaudžiai susijusi su informacija. Ši mintis tapo viena svarbiausių šiuolaikinės informacinės fizikos ir kvantinės informacijos teorijos filosofinių inspiracijų.

DIFFERENTOLOGY nepaneigia šios idėjos reikšmės, tačiau kelia fundamentalesnį ontologinį klausimą:

Kas turi egzistuoti anksčiau, kad apskritai būtų galima kalbėti apie informaciją?

Šiame veikale siūloma hipotezė, kad prieš bet kokią informaciją turi egzistuoti galimybė atskirti vieną būseną nuo kitos. Kitaip tariant, prieš **bit** turi egzistuoti Δ (**Skirtumas**).

Todėl pagrindinė **DIFFERENTOLOGY** formulė tampa:

It from Δ

Ši formulė reiškia ne tai, kad visi fizikiniai objektai tiesiogiai „sukurti iš skirtumo“, bet kad be pirminio skirtumo negalėtų atsirasti nei identifikacija, nei informacija, nei struktūra, nei jokia pažįstama tikrovės forma.

9.2 Difference before Information

Informacija visuomet reiškia skirtumą tarp bent dviejų galimų būsenų.

Jeigu nėra jokio skirtumo, nėra ir jokios informacijos.

Todėl **DIFFERENTOLOGY** siūlo ontologinį principą:

Difference before Information.

Ši formuluotė nereiškia, kad informacijos teorija yra neteisinga. Ji reiškia, kad informacija ontologiniu požiūriu nėra pirminė.

Informacija atsiranda tik tada, kai skirtumas tampa identifikuojamas, išmatuojamas arba perduodamas.

Todėl šiame veikale vartojamas principas:

Informacija = išmatuotas skirtumas.

Šis principas leidžia informaciją suprasti kaip vieną iš **Skirtumo** raiškos formų, o ne kaip galutinį tikrovės pagrindą.

9.3 Difference before Matter

Šiuolaikinė fizika rodo, kad materija nėra absoliutus tikrovės pagrindas. Elementariosios dalelės aprašomos kvantiniais laukais, energijos pasiskirstymais ir simetrijų principais.

DIFFERENTOLOGY kelia hipotezę, kad dar prieš materiją turi egzistuoti ontologinė galimybė atsirasti išskirčiai.

Jeigu nebūtų skirtumo, nebūtų galima atskirti jokios dalelės nuo kitos, jokio lauko nuo kito ir jokios fizikinės būsenos nuo kitos.

Todėl šiame veikale formuluojamas principas:

Difference before Matter.

Tai nėra nauja fizikos teorija.

Tai ontologinė hipotezė, teigianti, kad materija gali būti suprantama kaip viena iš stabilizuotų skirtumų organizacijos formų.

Tokiu požiūriu materija tampa ne pirmine, bet išvestine ontologine kategorija.

9.4 Difference before Consciousness

Sąmonė leidžia suvokti skirtumus, tačiau kyla klausimas:

Ar skirtumai egzistuoja tik todėl, kad juos suvokia sąmonė, ar sąmonė tampa įmanoma todėl, kad jau egzistuoja skirtumai?

DIFFERENTOLOGY pasirenka antrąją hipotezę.

Jeigu nebūtų skirtumo, nebūtų jokio objekto, jokio santykio, jokios informacijos ir jokio pažinimo turinio.

Todėl sąmonė negalėtų nieko suvokti.

Šiame veikale siūlomas principas:

Difference before Consciousness.

Kartu formuluojamas papildomas ontologinis teiginys:

Sąmonė = suvoktas skirtumas.

Tai reiškia, kad sąmonė suprantama kaip aukščiausio lygmens organizuota skirtumų interpretavimo sistema, o ne kaip pirminė tikrovės priežastis.

9.5 Difference as the First Principle

Visos ankstesnės šio veikalo dalys nuosekliai vedė prie vienos pagrindinės hipotezės.

Jeigu identifikacija reikalauja skirtumo, jeigu informacija reikalauja skirtumo, jeigu struktūra reikalauja skirtumo, jeigu materija gali būti interpretuojama kaip organizuotų skirtumų forma, o sąmonė – kaip suvoktas skirtumas, tuomet natūraliai kyla klausimas:

Ar Skirtumas gali būti pirmasis ontologinis principas?

Būtent ši hipotezė sudaro **DIFFERENTOLOGY** branduolį.

Šiame veikale **Skirtumas** nėra suprantamas kaip vien objektų palyginimo rezultatas. Jis apibrėžiamas kaip fundamentali ontologinė sąlyga, be kurios negalėtų atsirasti nei identitetas, nei santykiai, nei struktūros, nei pokytis, nei pažinimas.

Todėl **Skirtumas** šiame modelyje tampa ne dar viena tikrovės savybe, bet pačia galimybe atsirasti bet kokiai tikrovės savybei.

Ši hipotezė nepateikiama kaip galutinė tiesa ar empiriškai įrodytas faktas. Ji pateikiama kaip nuosekli ontologinė programa, kviečianti naujai permąstyti vieną seniausių filosofijos klausimų – kas yra pirminis Būties pagrindas.

Jeigu ši programa ateityje pasirodytų vaisinga filosofijoje, matematikoje ir gamtos moksluose, **Skirtumas** galėtų būti nagrinėjamas ne tik kaip viena iš tikrovės sąvokų, bet kaip galimas pirmasis ontologinis principas, vienijantis įvairias pažinimo sritis į bendrą konceptualią sistemą.

Šiame kontekste formulė „**It from Δ**“ tampa ne tik šios knygos moto, bet ir viso **DIFFERENTH** projekto ontologiniu postulatu:

Visa, kas gali būti, pirmiausia reikalauja Skirtumo.

Autoriaus komentaras: šis skyrius natūraliai užbaigia **BOOK II – DIFFERENTOLOGY**. Jei 9 skyrius buvo teorinė kulminacija, tai 10 skyrius tampa žvilgsniu į ateitį. Jis parodo, kad **DIFFERENTOLOGY** nėra uždara sistema, o ilgalaikė mokslinių ir filosofinių tyrimų programa.

10 skyrius. Ateities kryptys

10.1 DIFFERENTH projektas

DIFFERENTOLOGY nėra izoliuotas filosofinis veikalas. Ji yra viena iš platesnio **DIFFERENTH** projekto dalių.

Šio projekto tikslas – sukurti nuoseklią tarpdisciplininę sistemą, kurioje **Skirtumas** taptų vienijančiu principu, leidžiančiu nagrinėti fiziką, matematiką, informaciją, biologiją, sąmonę, filosofiją ir dirbtinį intelektą bendrame konceptualiaame kontekste.

DIFFERENTH nėra baigtinė teorija. Jis suprantamas kaip ilgalaikė tyrimų programa, atvira naujiems argumentams, kritikai, papildymams ir tolimesniam vystymui.

Šio projekto sėkmė priklausys ne nuo jo originalumo, bet nuo gebėjimo pasiūlyti nuoseklius, aiškius ir vaisingus aiškinimo modelius įvairioms pažinimo sritims.

10.2 DIFFERENTICS

Jeigu **DIFFERENTOLOGY** nagrinėja ontologinius Skirtumo pagrindus, tai **DIFFERENTICS** tiria Skirtumą kaip universalų mokslo objektą.

Šios dvi sritys papildo viena kitą.

DIFFERENTOLOGY klausia:

Kas yra Skirtumas ontologiniu požiūriu?

DIFFERENTICS klausia:

Kaip Skirtumas pasireiškia įvairiose tikrovės srityse ir kaip jį galima sistemiškai tirti?

Todėl ontologija ir mokslas šiame projekte nėra priešpriešinami. Jie sudaro dvi viena kitą papildančias pažinimo perspektyvas.

10.3 DIFFERENTOSOPHY

Kiekviena ontologinė sistema neišvengiamai kelia filosofinius klausimus.

Jeigu **Skirtumas** yra pirminis ontologinis principas, tuomet reikia iš naujo permąstyti pažinimą, logiką, kalbą, prasmę, vertybes, sąmonę ir žmogaus vietą tikrovėje.

Būtent šiems klausimams skiriama **DIFFERENTOSOPHY**.

Ji plėtos filosofines pasekmes, kurios kyla iš **DIFFERENTOLOGY** suformuluotų ontologinių prielaidų, ir sieks parodyti, kaip Skirtumo principas gali būti taikomas epistemologijoje, logikoje, etikoje, kultūroje ir kitose filosofijos srityse.

10.4 DIFFERENTISM

Bet kuri filosofinė sistema ilginiui paliečia ne tik teoriją, bet ir žmogaus gyvenimo praktiką.

DIFFERENTISM yra pasaulėžiūrinė **DIFFERENTH** projekto kryptis.

Ji nagrinės, kokią reikšmę Skirtumo principas gali turėti žmogaus gyvenimui, kūrybai, švietimui, technologijoms, dirbtiniam intelektui ir visuomenės raidai.

Jeigu **DIFFERENTOLOGY** atsako į klausimą **kas yra Būtis**, o **DIFFERENTOSOPHY** klausia **kaip ją pažįstame**, tai **DIFFERENTISM** siekia atsakyti:

Kaip gyventi pasaulyje, kuriame Skirtumas yra fundamentalus tikrovės principas?

10.5 Atviros problemos

Kaip ir kiekviena nauja teorinė sistema, **DIFFERENTOLOGY** nepretenduoja pateikti galutinių atsakymų.

Priešingai, ji sąmoningai palieka daug atvirų klausimų.

Ar **HORIZONTH** hipotezė gali būti toliau formalizuota?

Ar įmanoma matematiškai modeliuoti **DIFFERENTIA** procesą?

Kaip ontologinis Skirtumo principas susijęs su kvantine mechanika ir kvantinių laukų teorija?

Ar galima sukurti formalią **Difference Algebra**, **Difference Geometry** ar **Difference Dynamics**, kurios nuosekliai išplėtotų šioje knygoje išdėstytas idėjas?

Ar **Skirtumas** gali tapti bendru konceptualių pagrindų, jungiančiu fiziką, matematiką, biologiją, sąmonės tyrimus ir dirbtinį intelektą?

Šie ir daugelis kitų klausimų lieka atviri.

Būtent todėl **DIFFERENTOLOGY** neturėtų būti vertinama kaip užbaigta doktrina. Ji veikiau yra kvietimas pradėti ilgalaikę tyrimų programą, kurios tikslas – nuosekliai tirti Skirtumą kaip galimą fundamentalų ontologinį principą.

Jeigu ši knyga paskatins naujas diskusijas, kritinius tyrimus, filosofines interpretacijas ar mokslines hipotezes, ji bus pasiekusi svarbiausią savo tikslą. Ontologija nėra baigtinių atsakymų rinkinys. Ji yra nuolatinis žmogaus siekis suprasti pačius giliausius tikrovės pagrindus.

Šia prasme **DIFFERENTOLOGY** nėra šio kelio pabaiga. Ji yra naujos tyrimų krypties pradžia – kvietimas kartu ieškoti atsakymo į vieną seniausių ir kartu vis dar atvirų klausimų:

Kas yra Skirtumas, jeigu iš jo gali kilti visa Būtis?

Autoriaus komentaras: kadangi **Book II – DIFFERENTOLOGY** yra akademinis ontologinis veikalas, priedai turėtų ne tik papildyti tekstą, bet ir atlikti metodologinę funkciją. Jie suteikia skaitytojui greitą prieigą prie terminijos, schemų ir pagrindinių modelių, kartu parodydami, kad visa sistema yra nuosekliai organizuota.

Priedai

Pagrindinis **DIFFERENTOLOGY** tikslas – nuosekliai suformuluoti ontologinę sistemą, kurioje **Skirtumas** nagrinėjamas kaip galimas fundamentalus Būties principas. Tokios sistemos plėtojimas reikalauja ne tik teorinio aiškinimo, bet ir aiškos sąvokų, modelių bei metodologinių principų struktūros.

Todėl šios knygos pabaigoje pateikiami priedai, skirti palengvinti skaitytojui orientaciją **DIFFERENTOLOGY** architektūroje ir sudaryti pagrindą tolimesniems savarankiškiems tyrimams.

Prieduose pateikiama pagrindinė ontologinė terminija, svarbiausių sąvokų tarpusavio ryšiai, šiame veikale naudojamų teorinių modelių santraukos, rekomenduojama literatūra bei trumpas **DIFFERENTH** projekto pristatymas.

A priedas. Ontologinių terminų žodynas

Šiame priede pateikiami pagrindiniai **DIFFERENTOLOGY** terminai ir jų glaustos apibrėžtys.

Žodynas skirtas užtikrinti nuoseklų sąvokų vartojimą bei palengvinti orientaciją kuriamoje ontologinėje sistemoje.

Tarp svarbiausių terminų pateikiami:

- **HORIZONTH**
- **NODIFFERENTH**
- **SELFNEGATH**
- **DIFFERENIA**
- **DIFFERENTH**
- **RELATH**
- **CONNECTH**
- **INTERACTH**
- **CERELATH**
- **RECURSITH**
- **Difference Formation Theory**
- **ADP-TRIFORMER**
- **It from Δ**
- ir kitos pagrindinės projekto sąvokos.

B priedas. Ontologinių sąvokų schema

Šiame priede grafiškai ir konceptualiai pateikiama visa **DIFFERENTOLOGY** ontologinė architektūra.

Schema parodo pagrindinių sąvokų tarpusavio ryšius bei jų vietą bendroje teorinėje sistemoje.

Ji leidžia vienoje struktūroje matyti visą ontologinio modelio raidą – nuo **HORIZONTH** hipotezės iki sudėtingiausių organizacijos lygmenų.

C priedas. HORIZONTH modelis

Šiame priede glaustai apibendrinama **HORIZONTH** hipotezė.

Pateikiami pagrindiniai jos principai, ontologinė seka ir konceptualus modelis:

HORIZONTH → NODIFFERENTH → SELFNEGATH → Pirmasis Skirtumas → DIFFERENIA → DIFFERENTH

Ši schema sudaro visos **DIFFERENTOLOGY** sistemos teorinį atskaitos tašką.

D priedas. ADP–TRIFORMER santrauka

Šiame priede pateikiama metodologinio modelio **ADP–TRIFORMER** santrauka.

Aprašomi pagrindiniai modelio elementai, jų tarpusavio ryšiai ir galimos taikymo sritys filosofijoje, moksle bei tarpdisciplininuose tyrimuose.

Priedo tikslas – parodyti, kaip šis metodologinis modelis naudojamas aiškinant skirtumų formavimąsi ir jų organizaciją įvairiuose tikrovės lygmenyse.

E priedas. Literatūra

Šiame priede pateikiami svarbiausi filosofijos, ontologijos, matematikos, fizikos, informacijos teorijos, kompleksinių sistemų ir kitų disciplinų šaltiniai, kurie gali būti naudingi gilinantis į šioje knygoje nagrinėjamas temas.

Rekomenduojama literatūra nėra laikoma **DIFFERENTOLOGY** pagrindu. Ji pateikiama kaip platesnis akademinis kontekstas, leidžiantis skaitytojui savarankiškai tyrinėti įvairias ontologines ir mokslines tradicijas.

F priedas. Apie DIFFERENTH projektą

DIFFERENTH yra ilgalaikis tarpdisciplininis projektas, kurio tikslas – plėtoti **Skirtumo** principą kaip galimą vienijantį pagrindą filosofijoje, moksle ir pasaulėžiūroje.

Projektą sudaro keturios pagrindinės kryptys:

- **DIFFERENTICS** – Skirtumo mokslas (*Science of Difference*).
- **DIFFERENTOLOGY** – Skirtumo ontologija (*The Ontology of Difference*).
- **DIFFERENTOSOPHY** – Skirtumo filosofija (*The Philosophy of Difference*).
- **DIFFERENTISM** – Gyvenimas per Skirtumą (*Living Through Difference*).

Šios kryptys sudaro tarpusavyje susijusią tyrimų programą, kurios tikslas – nuosekliai tirti **Skirtumą** kaip galimą fundamentalų tikrovės principą.

Projektas grindžiamas atvirumo, kritinės analizės ir akademinio dialogo principais. Visos šiame veikale pateiktos idėjos kviečia ne priimti galutinius atsakymus, bet kartu ieškoti gilesnio tikrovės supratimo.

Šie priedai užbaigia **Book II – DIFFERENTOLOGY: Skirtumo ontologija**. Jie ne tik apibendrina pagrindines veikalo idėjas, bet ir sudaro pagrindą tolimesniems teoriniams, filosofiniams bei tarpdisciplininiais tyrimams. Kartu su **Book I – DIFFERENTICS: Skirtumo mokslas** jie formuoja pirmuosius du nuoseklios **DIFFERENTH** sistemos veikalus ir padeda pagrindą tolesnei projekto plėtrai **DIFFERENTOSOPHY, DIFFERENTISM** ir formaliosios **DIFFERENTICS** kryptimis.

DIFFERENTH visos serijos logika:

- **Book I — DIFFERENTICS: Science of Difference**
 - Kas yra skirtumas?
 - Kodėl jis svarbus?
 - Kur jis pasireiškia?
 - Įvadas į naują discipliną.
- **Book II — DIFFERENTOLOGY: The Ontology of Difference**
 - Kas yra Būtis?
 - Kaip atsiranda skirtumas?
 - Kodėl apskritai egzistuoja kažkas, o ne niekas?
 - Ontologinė DIFFERENTH sistema.
- **Book III — DIFFERENTOSOPHY: The Philosophy of Difference**
 - Epistemologija
 - Logika
 - Sąmonė
 - Pažinimas
 - Etika ir prasmė.
- **Book IV — DIFFERENTISM: Living Through Difference**
 - Pasaulėžiūra
 - Praktinis taikymas
 - Visuomenė
 - Kūryba
 - Dirbtinis intelektas.

- **Book V — DIFFERENTICS: Formal Foundations**

- Matematinė teorija
- Difference Algebra
- Difference Geometry
- Difference Topology
- Difference Dynamics
- Difference Networks
- Difference Fields.

Project: DIFFERENTH Series

Book II: DIFFERENTOLOGY – The Ontology of Difference (v1.0 LT)

Author: Giedrius Grebliunas

ORCID: 0009-0002-2135-6420

Year: 2026

Version: v1.0

Language: Lithuanian

License: CC BY-NC-ND 4.0 International

HASHCODE (SHA-256 Hex):
